

اشاره

نگاهی به تاریخ زندگی بشر، به ما می‌نمایاند که اندیشمندان هر عصر و زمان، آسایش و آرامش زندگی سالم را تنها در جامعه‌ای با سطوح بالای رشد اخلاقی ممکن دانسته‌اند. از آن‌جا که اصول و مبانی اخلاقی با مفاهیمی چون احترام به پدر و مادر، مهربانی، همدلی، شجاعت، راستگویی و وجدان پیوند جدایی‌ناپذیری دارد و در رشد و تحول اخلاقی و سلامت جوامع مؤثر است، توجه کافی به آموزش این مفاهیم اخلاقی و مانند آن ضروری است. بررسی و شناسایی روش‌های آموزش اخلاق در تحول اخلاقی، به بسط و گسترش آن در جامعه کمک شایان توجهی می‌کند (نیری، ۱۳۸۰، ص ۲۵).

استفاده از راهبردهای عملی مؤثر در آموزش اخلاق، یکی از اقدامات مناسب و شایسته ایست که امروزه در آموزش و پرورش جهانی با اهمیت و پویایی روز افزون مطرح شده است. از این‌رو، نظام آموزشی باید با گنجاندن مفاهیم اخلاقی به شیوه‌های غیرمستقیم و به دور از روش‌های کهنه، به مفاهیم اخلاقی دانش‌آموزان، مبتنی بر ساختار تحول روانی، تحکیم بخشد. در واقع، فیلم‌های پویانمایی کودکان را بین دنیای زنده یعنی انسان‌ها و موجودات بی‌جان، اسباب بازی‌ها، قرار می‌دهد.

نقاشی‌های ساده و قابل درک، ابعاد کم تصاویر کارتونی خصوصاً در آثار دو بعدی، موسیقی شاداب و جذاب، دنیای رنگارنگ، موقعیت‌های پیش‌بینی نشده و بدون قاعده، کلی بودن مفاهیم و البته سادگی آنان، سیال بودن بین خیال و واقعیت و... از مهم‌ترین نکاتی است که یک کودک را مشتاق می‌کند تا با توجه کامل به تماشای یک فیلم پویانمایی چند دقیقه‌ای ساکت و مبهوت بنشیند. هم‌زاد پنداری در کودکان نسبت به شخصیت‌های فیلم پویانمایی مهم‌ترین عاملی است که توجه آن‌ها را به فیلم پویانمایی معطوف می‌دارد (غریب‌پور، ۱۳۷۷، ص ۱۴).

کلیدواژه‌ها: آموزش اخلاق، فیلم‌های پویانمایی، کودکان پیش‌دبستانی، اثربخشی.

بررسی اثربخشی آموزش اخلاق به کمک فیلم‌های پویانمایی در رشد اخلاق کودکان پیش‌دبستانی

آموزش اخلاق به کمک فیلم‌های پویانمایی

سیما کفیلی مقدم

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی از دانشگاه آزاد اسلامی

رشد آموزش پیش‌دبستانی
دوره سوم، شماره ۱
پاییز ۱۳۹۰

بیان مسئله

رشد اخلاقی کودکان مهم‌ترین بخش زندگی ماست. مدرسه (مهد کودک، پیش‌دبستانی) محل مناسبی است که پس از محیط خانواده نخستین پایه‌های اخلاقی و شخصیت‌های رفتاری و اخلاقی کودک در آن شکل می‌گیرد و حتی اگر فرایند آموزش و برنامه‌های درسی مؤثر واقع شود، تعلیم و تربیت، متضمن نتیجه اخلاقی نخواهد بود (کریمی، ۱۳۸۵، ص ۱۸).

پرورش رشد اخلاقی و استعداد‌های کودک در دوره پیش‌دبستانی نیاز به محیطی محرک و برانگیزاننده دارد که منظور محیطی است که برای کودک فرصت‌هایی را فراهم آورد تا او بتواند به رشد اخلاقی مطلوب برسد.

نتایج مطالعات بلوم (۱۹۷۴) اهمیت تجارب مناسب یادگیری در سال‌های اولیه کودکی و نیز اثراتی را مورد تأکید قرار داده است که محیط محروم یا غنی فرهنگی می‌تواند بر هوش کودکان داشته باشد. از آن‌جا که توانایی‌های کودک برای رشد هوشی با افزایش سن پایین می‌آیند، پس مداخله محرکات اولیه محیطی، هرچه زودتر لازمند.

سؤالات زیر از اساسی‌ترین چالش‌های جاری در فرایند رشد اخلاقی کودکان است که سعی شده در پژوهش حاضر بر اساس نظریه‌ها و یافته‌های روان‌شناختی همراه با روش‌های عینی و راهبردهای عملی پاسخ داده شود. شکل‌گیری اخلاق در کودک و روش‌های عملی پرورش ارزش‌های اخلاقی در محیط‌های رسمی و غیررسمی از مباحث جدیدی است که از دهه هفتاد جزو جدی‌ترین و عمده‌ترین مباحث روان‌شناسان تربیتی کودک قرار گرفته است و دهها سؤال اساسی را به ذهن آدمی متبادر می‌سازد؛ پرسش‌هایی مثل: «اصولاً مفاهیم اخلاقی چگونه در کودکان به وجود می‌آید؟ عوامل مؤثر در شکل‌گیری این مفاهیم چیست؟ چگونه می‌توان در رشد اخلاقی دانش‌آموزان مطابق با نیازها و علایق آن‌ها عمل کرد؟ مبانی روان‌شناختی اخلاق چیست، چگونه می‌توان در فرایندهای آموزشی رشد اخلاقی را به منزله برنامه عملی در نظر گرفت؟ آیا اساساً اخلاق و ارزش‌های اخلاقی را می‌توان آموزش داد؟». بنابراین، کودکان از طریق فیلم‌های پویانمایی با سرمشق‌های اخلاقی آشنا می‌شوند و یاد می‌گیرند که در برابر نیازهای دیگران احساس همدردی، احترام به والدین و مهربانی به دیگران چگونه فکر و عمل کنند. کودکان می‌خواهند مشابه آن الگو زندگی کنند، با آن‌ها احساس یگانگی کنند، سزوار آن‌ها باشند و کلمات و رفتارهای الگوها را سرمشق خود می‌کنند (پارسا، ۱۳۷۲، ص ۴۹).

مادر این پژوهش در نظر داریم یک سری مفاهیم اخلاقی را به کمک فیلم‌های پویانمایی و به کارگیری روش‌های گوناگونی مثل موضوعی، سوالی، خاطره‌گویی، مشارکت در حفظ جملات، فیلم پویانمایی و... به کودک آموزش دهیم.

از آن‌جایی که کودکان تقلید و همانندسازی بیش‌تری دارند، بهتر است برای آموزش مفاهیم و قواعد اخلاقی از مجموعه داستان‌هایی استفاده کرد که به صورت فیلم‌های پویانمایی درآمده است. ابتدا موضوعی را مانند احترام به والدین مطرح می‌کنیم و بعد کودکان را به تماشای فیلم پویانمایی مانند پینوکیو دعوت می‌کنیم. پس از اتمام فیلم درباره موضوع فیلم صحبت می‌کنیم.

اهمیت موضوع تحقیق

افزایش حضور کودکان در برنامه‌های گروهی خارج از خانه در دهه ۶۰ و ۷۰

میلادی، به دلایلی مانند ورود گسترده زنان به دنیای کار از یک طرف و افزایش دانش بشر در زمینه رشد کودکان، آگاهی از نقش اساسی تجربیات دوران کودکی و اثرات پایدار آن بر تمامی جنبه‌های رشد و یادگیری از طرف دیگر، آموزش به کودکان، به‌خصوص آموزش اخلاق، را در این دوره سنی به مسئله‌ای محوری و حائز اهمیت تبدیل کرده است.

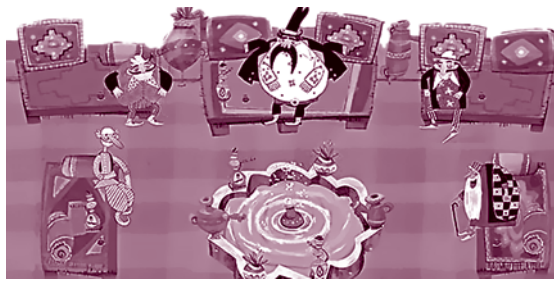
کودکان از همه بیش‌تر به اخلاق نیاز دارند تا خود را حفظ کنند. بسیاری از اندیشمندان برای رشد اخلاق تلاش‌های بسیاری کردند؛ تلاش‌های ژان پیاژه و لارنس کهلبرگ ما را در درک مراحل رشد اخلاقی کودکان کمک کرد. ویلیام نیت برای پرورش تجسم اخلاقی کودکان گزیده‌های ادبی را فراهم آورده است و کتاب ویلیام کیل پاتریک «چرا جانی نمی‌تواند درست را از نادرست تشخیص دهد؟» در واقع، متذکر می‌شوند که تقویت رشد اخلاقی در کودکان بهترین فرصت برای قرار دادن کودکان در مسیر درست است اما نمی‌شود خوب بودن را به آنان تحمیل کرد. بنابراین، روش‌هایی وجود دارد که مربیان را قادر می‌سازد کودکان درک صحیحی از مفاهیم و ارزش‌های اخلاقی داشته باشند (پاسایی، ۱۳۷۶، ص ۲۲۵).

روانشناسان معتقدند که کودکان از تصاویر، بیش‌تر تأثیر می‌پذیرند تا از اصوات. در واقع، تصاویر ذهن آن‌ها را به خود مشغول می‌کند و کودکان با تصاویر زودتر ارتباط برقرار می‌کنند، زیرا کودکان با تصویر هم‌زادپنداری بیش‌تری دارند. پس استفاده از فیلم‌های پویانمایی بهتر است؛ زیرا از یک سو می‌تواند زودتر، راحت‌تر و گاه ارزان‌تر وارد خانه‌ها شود و اوقات بیش‌تری را از کودکان بگیرد و از سوی دیگر القائات بصری قوی‌تر و سریع‌تر ما را به اهداف خود می‌رساند. همچنین، فیلم‌های پویانمایی پیوند کودکان را با دنیای خیال، ناخودآگاه، نیروهای مزاحم یادگیری، مانند ترس، خجالت، احساس ناتوانی و... را تعدیل می‌کند. فیلم پویانمایی هم موجب سرگرمی و لذت بردن کودک می‌شود و هم از طریق آن می‌توان مفاهیم اخلاقی را به کودکان آموزش داد.

هدف پژوهش

هدف کلی: بررسی اثربخشی آموزش اخلاق به کمک فیلم‌های پویانمایی در رشد اخلاقی دانش‌آموزان پیش‌دبستانی.

اهداف جزئی: آشنا کردن کودکان با مفاهیم اخلاقی شجاعت، راستگویی، احترام به پدر و مادر، همدلی، وجدان و مهربانی و بررسی تأثیر آموزش اخلاقی به کمک فیلم‌های پویانمایی بر روحیه شجاعت، راستگویی، احترام به پدر و مادر، مهربانی، وجدان و همدلی.

پیشنهادهای پژوهش

۱. پیشنهاد می‌شود برای آموزش احترام از روش القاء شناختی استفاده کنید. این شیوه کودکان را تحریک می‌کند تا دلایل انتخاب یک رفتار و تأثیر آن را بر دیگری بفهمند و درک کنند. این شیوه مستقیماً جنبه‌های شناختی (استدلال اخلاقی) و عاطفی (احترام) را تحریک می‌کند و هم‌چنین با تمرکز بر احساس و تفکر دیگری، در موقعیتی خاص، رویکردی منطقی و محترمانه نسبت به روابط میان فردی را به شکل الگو در اختیار کودکان قرار می‌دهد.

۲. با توجه به تحقیقات انجام شده، کودکان پیش‌دبستانی در این سن تخیلات آشکاری دارند و تازه در مرحله درک تفاوت بین تخیل و واقعیت هستند. زمانی که کودکان داستان‌هایی را بیان می‌کنند که آرزو تحقق آن‌ها را دارند پیشنهاد می‌شود برای آموزش راست‌گویی، والدین و مربیان دو کار انجام دهند، اول: آن‌ها می‌توانند به سادگی به داستان‌شان گوش کنند و چیزی نگویند. دوم: این که می‌توانند واقعیتی را در میان داستان بیان کنند. مثلاً اگر کودک چنین چیزی می‌گوید: من می‌توانم سه‌چرخه‌ام را ۱۰۰ مایل در ساعت برانم» پدر و مادر او باید پاسخ دهند: تو آرزو داری که این کار را بتوانی انجام دهی. این طور نیست؟

۳. برای بهتر شدن روند آموزش شجاعت، پیشنهاد می‌شود که موقعیت‌هایی برای کودکان فراهم کنید تا در معرض خطراتی قرار گیرند و آن‌را تجربه کنند و شایستگی خود را در زمینه‌های بارز نشانی دهند. در این حالت استفاده از موضوع‌هایی که در محیط طبیعی کودک وجود داشته باشد، ارزش بیش‌تری خواهد داشت. می‌توانید برنامه‌ای انتخاب کنید که مستلزم مهارت‌های نقشه کشیدن و تصمیم‌گیری در مورد تهدیداتی باشند که ممکن است سلامتی فرد را به خطر بیندازد. می‌توانید به کودکان، قدرت انتخاب این فعالیت‌ها را بدهید، تا بتوانند به ترس‌شان غلبه کنند و مشکلاتشان را با استفاده از درک درست افزایش دهند که بدین وسیله شجاعت در او تقویت می‌شود.

۴. برای بهتر شدن روند آموزش مهربانی می‌توان داستان‌هایی از شخصیت‌های عاطفی مشهور، مانند فلورانس نایتینگل، مارتین لوتر کینگ، مادر ترزا و در جامعه ایرانی، داستانی مربوط به صحنه‌های کربلا و زندگی ائمه اطهار (ص) استفاده کرد.

۵. برای بهتر شدن روند آموزش وجدان پیشنهاد می‌شود که انضباط اخلاقی را در آموزش به کار ببرید. این روش به والدین و مربیان نشان می‌دهد که چگونه مؤثرترین نوع انضباط را به کار ببرید که نه تنها به کودک کمک کند تا درست را از نادرست تشخیص دهد، بلکه استدلال اخلاقی او را توسعه دهد.

۶. با توجه به نتایج به دست آمده، برای آموزش همدلی پیشنهاد می‌شود، روش ایفای نقش را به کار ببرید. روش گرفتن نقش، هم بر بعد شناختی و هم بُعد عاطفی تأثیر دارد.

منابع

۱. پارسا، محمد، ۱۳۷۲، روانشناسی رشد کودک و نوجوان، تهران، بعثت.
۲. زادشیر، فرزانه، ۱۳۸۷، مقایسه قضاوت اخلاقی و رشد اجتماعی دانش‌آموزان. پیش‌دبستانی تحت تعلیم آموزش قرآن به روش حفظ معانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.
۳. غریب‌پور، بهروز، ۱۳۷۷، انیمیشن از نخستین گام‌ها تا اعتدال، تهران، دانشگاه هنر.
۴. کریمی، عبدالعظیم، ۱۳۸۵، مراحل شکل‌گیری اخلاق در کودک، روان‌شناسی رشد، تهران، عابد.
۵. نیری، میترا، ۱۳۸۰، بررسی رابطه بین وضعیت اقتصادی - اجتماعی با تحول اخلاقی کودکان پیش‌دبستانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی.
۶. یاسایی، مهشید، ۱۳۷۶، رشد شخصیت کودک، تهران، نشر مرکز.